

Valdebatten i fondsamhället

Enligt LO/SAP-modellen skall styrelserna i de 24 länsfonderna utses i val. I dessa val är det enligt Olof Palme medborgarna och inte, som SAP- och LO-kongresserna beslöt, löntagarna, som skall ha rösträtt.

En viktig fråga i sammanhanget är vad valdebatten inför dessa val skall handla om. Vad är det för typ av löften som skall ställas ut till väljarna?

Tanken bakom valen måste rimligtvis vara att det inte längre skall vara kapitalisternas värderingar som skall styra företagen utan medborgarnas. Valen bör alltså ha till syfte att få fram medborgarnas önskemål om hur företagen skall styras. Sedan får det ankomma på fondernas valda styrelser att handla i överensstämmelse därmed.

I en marknadsekonomi är det konsumenterna som bestämmer vad som skall produceras. Företagets ägare har visserligen den direkta bestämmanderätten, men företagets ägare måste, om de vill ha vinst, följa marknadens och därmed konsumenternas krav. Genom att upprätthålla avkastningskravet tvingar företagets ägare företaget att följa konsumenternas krav.

Den socialdemokratiska partistyreledamoten Sören Mannheimer har sagt, att han hoppas att valen inte skall bli fullt så anonyma och tråkiga som valen till jordbrukarrörelsens banksystem eller sparbankssystemets demokratiska församlingar. Stig Malm har sagt att det är svårt att sja om vad valdebatten kommer att handla om. Berndt Öhman har påpekat att det blir meningsfullt att ha en diskussion om kriterierna för fondernas placeringspolitik enbart om inte kriteriet är givet. Är kriteriet givet, t ex därför att

man i direktiven har angivit att fonderna skall vara avkastningsinriktade, då finns det inte något mer att diskutera. Att man skall ha val till fonderna måste innebära att fonderna inte är avkastningsinriktade, menar Berndt Öhman.

Den slutsats man kan dra av detta är, att det finns en motsättning mellan kravet på att fonderna skall vara avkastningsinriktade och utfästelsen att hålla val till fondernas styrelser. Man kan också konstatera att fondförespråkarna förefaller vara mycket osäkra på vad valen är tänkta att ha för funktion.

Tanken förefaller vara att valen skall ge demokratisk legitimitet åt fondernas handlande och därmed, med tiden, åt företagens. Valen till fondstyrelserna verkar bygga på den socialistiska föreställningen, att det är företagets ägare som bestämmer vad företagen skall producera. Det vittnar om en bristande insikt i att det i en marknadsekonomi är konsumenterna som via marknaden bestämmer företagets handlande.

Det har hävdats, bl a av konstitutionsutskottets ordförande, att anordnandet av allmänna val till länsfonderna kräver grundlagsändring, vilket kräver två riksdagsbeslut med val emellan. Detta skulle försvåra ett snabbt genomförande av fonderna.

I praktiken är inte skillnaden så stor mellan val där bara löntagarna – sannolikt mer än 90 procent av medborgarna – eller samtliga medborgare har rösträtt. Principiellt är däremot skillnaden stor. Det är besynnerligt att tala om löntagarfonder om dessa inte skall styras av löntagarna utan av medborgarna. Principiellt intressant är också, att om valen i länsfonderna sker endast av löntagarna,

så har riksdagen, som är vald av hela folket, en större demokratisk legitimitet. Om valmanskåren däremot är densamma, måste man, för att lösa frågan om det är länsfonden eller riksdagen som har den yttersta beslutanderätten, sannolikt grundlagsreglera detta. Och även om frågan är grundlagsreglerad, kan man räkna med att konflikter kommer att uppstå.

Principiellt mest intressant är dock, att om fonderna styrs av medborgarna blir skillnaden mellan fondsocialismen och statsocialismen hårfin. Då framstår huvudsyftet med fonderna – att överföra ägandet av samtliga större företag från privat till allmän ägo – i all sin klarhet.

Fondanhängarna har inte tänkt igenom valens funktion. Skall man ha gemensam valdag med riksdagsvalen? Skall man ha samma mandatperioder? Och vad skall valdebatten handla om? Skall centern propagera för att pengarna skall gå till småindustrier i lokalsamhällen, moderaterna för högteknologiska exportindustrier och socialdemokraterna för att pengarna skall satsas i döende bruksorter? Och hur skall väljarnas generella uttalanden kunna översättas till praktiska beslut i länsfondernas styrelser om fondens deltagande i en nyemission på vissa villkor i ett visst företag?

Teoretiskt är det således svårt att förstå hur valen skall fungera. Låt oss fundera en smula över hur valen kommer att gå till i praktiken. Säg att det snart skall bli val till Värmlands länsfond. Man kan lätt föreställa sig att väljarna i Värmland då får höra sina kandidater till länsfonden säga att det är skog och stål som man skall satsa på. Det betyder i klartext att

man skall satsa på Uddeholm och Billerud. Kanske lovar kandidaterna också, att man skall satsa på någon industri i länet som under sommaren före valet råkat i svårigheter och behöver pengar.

Låt oss säga att det i Värmlands läns löntagarfond blir majoritet för att man skall satsa på Uddeholm och Billerud. Naturligtvis säger kandidaterna att de tror på dessa företag. Det är alls icke något avsteg från principen att man skall satsa på projekt med god avkastning, heter det. Men problemet är icke löst med detta. För att fonden skall kunna förse Uddeholm och Billerud med mera kapital måste dessa göra nyemissioner. Sådana beslutas av företagets bolagsstämmor. Men där har inte Värmlands läns löntagarfond majoritet och kommer sannolikt heller aldrig att få det. För att få nyemissioner till stånd – och därmed den expansion som länsfondernas kandidater har lovat sina väljare – måste Värmlands löntagarfond liera sig med andra länsfonder för att tillsammans med dem få majoritet på bolagsstämmorna och där driva igenom kravet på nyemissioner och expansion i Värmland.

På samma vis kommer det att gå i andra län. Till Stockholm kommer därför representanter för landets alla fonder att styra sin kosa, för att göra upp om hur Sveriges företag skall styras. Det är inte lätt att veta vilka faktorer det blir som faller avgörandet vid dessa överläggningar om vart pengarna skall gå. En sak kan man dock räkna med – det kommer inte att bli rationella ekonomiska avgörande som faller utslaget, knappast heller valen till länsfonderna.